

vzniku pokrokového vedeckého svetonázoru. Knihu dr. Münza nemožno oceniť inak ako záslužný prínos pre poznanie situácie v našej filozofii na prelome 18. a 19. storočia. Je to ovocie dlhoročného štúdia pramenného materiálu a rozhodne bude pomocníkom i zo svojej faktovej materiálnej stránky každému, kto chce hlbšie nazrieť do našej myšlienkovvej minulosti.

Nakoniec nemožno si odpustiť poznámku na adresu Vydavateľstva SAV. Myslím, že sú veľmi problematické úzke finančné zretele, ktoré vedú k znižovaniu kultúry knižnej vonkajšej úpravy. Práca dr. Münza si zaslúžila, aby bola odiata do dôstojnejšieho rúcha.

J. Kocka

STARÉ A NOVÉ V MARXISTICKEJ ESTETIKE

Sborník *Aktuálne otázky estetiky** obsahuje štúdiu T. Pavlova a práce sovietskych autorov. Stretajú sa tu zástancovia staršej gnozeologickej a novej estetickej koncepcie umenia pri riešení najpálčivejších problémov estetiky.

Otázky realizmu sa dotýka štúdia T. Pavlova *Niektoré metodologické otázky estetiky*. Pavlov nechápe realizmus ako smer, ale ako princíp. Na realistickom princípe, t. j. na princípe subjektívneho obrazu objektívnych vecí a javov sa zakladá podľa neho každé skutočné umenie. Naproti tomu antirealistický princíp (výraz subjektívnych zážitkov) sa uplatňuje v paumení, lžiumení, v protiumení. Za takéto antirealistické umenie považuje Pavlov v zásade celé moderné alebo presnejšie modernistické umenie (expresionizmus, symbolizmus, surrealizmus ap.), i keď sa o ňom teraz vyslovuje miernejšie, najmä o impresionizme, a za vyslovene antirealistické umenie považuje umenie dekadentné. Autor trvá naďalej na nutnosti tesného spojenia vedeckého a umeleckého poznania a komplexnej špecifičnosti umenia (obraznosť, ideovosť, emocionálnosť).

Z gnozeologických princípov (umenie ako forma poznania) a z koncepcie realizmus — antirealizmus vychádza i stať známeho literárneho vedca L. Tamašina a

Pojem realistickej umeleckej metódy (K formulácii otázky).

Autor tu vystupuje proti snahe vyhnúť sa definovaniu realizmu a vystupuje tiež proti koncepcii realizmus — antirealizmus ako protikladu romantickej a realistickej metódy. Podľa neho realistická umelecká metóda je tendencia, ktorá smeruje „k prehĺbeniu životnej pravdy v umení, v porovnaní so životnou pravdou, ktorú dosiahol vývoj umenia v danom čase“. Antirealizmus je tendenciou s opačným zameraním. Pritom zastáva názor, že v priebehu vývoja sa životná pravda v umení prehľbuje, t. zn., že vývoj umenia je v zásade kumulatívny proces.

Takéto chápanie realizmu je dynamickejšie ako poňatie realizmu T. Pavlova. V jednom i druhom prípade je však zrejmé úsilie pochopiť vývojové zákonitosti umenia z jedného kategoriálneho aspektu (u T. Pavlova je to vzťah subjektu a objektu, u Tamašina vzťah podstaty a javu, pričom vzťah časti a celku sa zanedbáva) a na tento aspekt redukovať všetky ostatné aspekty. Z korelatívnosti jednotlivých základných aspektov nevyplýva možnosť redukcie na jeden aspekt. Keď sa predsa o to pokúsime, vytvoríme vágne a konfúzne formulácie, ktoré vo vedeckej praxi nemožno produktívne použiť.

Otázkou *predmetu estetiky* sa zaoberá A. Suvorov v stati *Vymedzenie predmetu estetiky ako vedy*. Autor sa tu v pod-

* Kolektív, *Aktuálne otázky estetiky* (doslov napísal M. Városov), VSVU, Bratislava 1961, strán 188.

state obmedzuje na kritickú analýzu dvoch koncepcií estetiky: estetiky ako všeobecnej teórie umenia a estetiky ako vede o krásne v prírode, spoločnosti a umení. V prvom prípade je podľa autora predmet estetiky vymedzený úzko, pretože nezahŕňa také oblasti ako umelecký priemysel a estetické vlastnosti úžitkových predmetov. V druhom prípade sa zasa zanedbáva okolnosť, že umenie je hlavným prostriedkom estetického vzťahu ku skutočnosti.

Autor sa snaží dosiahnuť jednotu predmetu estetiky na materialistickej báze v protiklade k Heglovej estetike, kde sa jednota predmetu dosahuje na idealistickom princípe. Domnieva sa, že tento cieľ dosiahne vtedy, keď sa estetika bude chápať ako veda o umeleckom osvojovaní skutočnosti, ktorej hlavným predmetom je umenie ako forma spoločenského vedomia, teda oblasť duchovná, kým dekoratívno-úžitková produkcia, ktorá je tiež predmetom estetiky, patrí do sféry materiálnej výroby.

Dualizmus v predmete estetiky sa tu teda prekonáva len verbálne, pričom výraz „umelecké osvojovanie skutočnosti“ nie je vhodný (ostatní autori používajú výraz *estetické osvojovanie skutočnosti*). Podľa autora by teda socha ako umelecko-remeselný výtvor patrila do materiálnej výroby, ale socha ako umelecký výtvor (napr. Rodinove sochy) by patrila do sféry duchovnej. Rozdiel je tu však v podstate v úrovni.

Do oblasti skúmania predmetu estetiky zasahuje i obsiahla a originálna štúdia V. T a s a l o v a *Estetické osvojovanie skutočnosti*. Autor vychádza z názoru, že umenie netreba spájať s vedeckým poznaním, pretože umenie sa svojou konštruktívno-predmetnou tvorbou od vedy zásadne líši. Ťažisko štúdie je v skúmaní dialektiky subjektu a objektu, v tvorivom procese s cieľom zistiť špecifickosť estetického vzťahu, resp. estetična.

Estetično je podľa Tasalova zvláštny vzťah človeka k produktom svojej tvorby, v ktorých sa uplatňuje určitým spôsobom a v určitej miere jeho spoločenská pod-

stata, sprevádzaná radosťou zo sebauplatnenia. Autor tu vychádza z Marxovej formulácie, že „zvíera formuje iba podľa meradla a potreby species (druhu), ku ktorému patrí, kým človek vie produkovať podľa meradla každého druhu a vie dať predmetu náležitú mieru“.

Kým estetično je určitý vzťah, krása je vždy spojená so zmyslovou štruktúrou predmetu. „Krása je človekom vytvorená ob- sazná forma“, hovorí Tasalov (str. 82). Na inom mieste za podstatnú črtu krásy považuje zhodu formy a obsahu (vnútorného zmyslu).

Umenie chápe ako činnosť, v ktorej sa prekonáva utilitarita a slobodná tvorba sa stáva vlastným cieľom. Tu sa autor dostáva do oblasti problematiky vytvárania komunistických spoločenských vzťahov.

Tasalova štúdia je myšlienkovne nezvyčajne bohatá. Jeho formulácie sú často fragmentárne (vzťah medzi estetikou a etikou), a niekedy nepresné i nesprávne (formulácia vzťahu medzi vedou a umením). No výrazne exponuje „nukleárnu“ problematiku estetiky na základe Marxových formulácií, vzťahujúcich sa na túto oblasť.

V estetickú koncepciu umenia vynára sa problém *estetického zážitku a pôžitku*. Tento problém má v gnozeologickej koncepcii len periférny význam. Touto otázkou sa zaoberá S. B a t r a k o v a v článku *Ideovosť a estetický zážitok*. Názorne ukazuje, že oddelovanie ideovej stránky od stránky emocionálnej vedie k ilustratívne- mu a k estétskemu umeniu. Autorka používa výraz *estetická idea* v snahe dosiahnuť jednotu ideovej a emocionálnej stránky umenia.

Problému estetického zážitku venuje značnú pozornosť aj G. N e d o š i v i n v štúdiu *K otázke podstaty estetična*.

Sborník *Aktuálne otázky estetiky* je významným dokumentom vývoja marxistického estetického myslenia; objavnými a vyhranenými formuláciami problémov v jednotlivých statiach pôsobí stále podnetne.

J. Pauko